

Den fælles Mindehave

- En helhedsløsning omkring gravsted og gravminde

Henning Lektonen, kirkegårdsleder ved Roskilde Kirkegårde

Den fælles Mindehave

I Den fælles Mindehave på Østre kirkegård i Roskilde er der gjort op med de hidtidige traditioner tilknyttet kollektive urnegrave. De pårørende erhverver en helhedsløsning, der omfatter gravminde med inskription samt gravsted med beplantning og vedligeholdelse i en fredningsperiode.

Alle gravminder er på forhånd opstillet i et kollektivt anlæg, hvor den sammenhængende beplantning af stauder og bunddækkende planter binder gravstederne sammen. De pårørende udpeger et sted med et gravminde, som de synes om. Ved urnenedsættelsen bliver navnepladen med inskription påsat af kirkegårdens personale og gravstedet er nu en helhed.

Den fælles Mindehave på Østre kirkegård i Roskilde. Frodighed har været af afgørende betydning ved planlægningen af mindehaven.

Foto: HL sommeren 1998

Ideen til Den fælles Mindehave

Ideen til den fælles mindehave er langsomt blevet modnet siden konkurrencen om nye gravminder i 1990. I 1992 udgav Foreningen for Kirkegårds kultur bogen *Nye Gravminder*, hvor det til fulde blev bevist, at der kunne fremstilles både smukke og prisbillige gravminder. Fra kirkegårdenes side ventede vi med stor spænding på, hvilken indflydelse konkurrencens resultater ville få på vore kirkegårde. I de efterfølgende år blev der vist nogle enkelte nye tiltag, men den store forandring lod vente på sig. Vi var derfor af den opfattelse, at kirkegårdene selv måtte tage et initiativ for at komme videre.

Ved Roskilde Kirkegårde var vi i disse år blevet temmelig bekymrede over den udvikling, der foregik omkring den anonyme urnefællesgrav. Set over en 10-årig periode fra 1983-1993 var der nedsat 65-70% af alle urner i den anonyme urnefællesgrav. Med baggrund i denne udvikling anmodede vi i 1993 landskabsarkitekt Birgitte Fink om at være os behjælpelig med at finde et alternativ til den anonyme urnefællesgrav.

Grundideen skulle være en kollektiv afdeling, hvor kirkegården selv opsatte alle gravminder. Det skulle være forskellige gravminder, der kunne opstilles, så de gav

Den anonyme urnefællesgrav på Østre kirkegård. Indtil 1995 blev mellem 65-70% af alle urner nedsat i denne græsplæne.

Foto: Jon Trygvasson efterår 1999

en harmoni med en fælles beplantning. De skulle være prisbillige og kunne genanvendes. Netop hjemvendt fra Nordisk kongres for Kirkegårdskultur i Sandefjord 1993 var det med nogle ideer til, hvordan vi kunne kombinere gravminde og navneplade. Ved den afholdte norske konkurrence om nye gravminder samt på kirkegårdene i Norge var vi blevet præsenteret for udskiftelige navneplader i bronze, kobber og messing.

Inspireret af Foreningen for Kirkegårdskulturs gravmindekonkurrence i 1990 designede Birgitte Fink nye gravminder, der skulle udføres i specialbeton, støbejern og granit og med en messingplade til inskription.

I forbindelse med Kulturby 1996 blev Foreningen for Kirkegårdskultur, Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og kirkegårdskonsulenterne anmodet om at udarbejde et forslag til en temahave om kirkegårde i Valby Parken. Da Havekultur 96 foregik i en storby, syntes det relevant at fokusere på den problemstilling, der var tilknyttet fællesgrave og kollektive grave. Hovedidéen med forslaget til en temahave skulle derfor vise en mindehave:

- hvor det store pres på den anonyme urnefællesgrav flyttes til en kollektiv gravstedsform, der økonomisk er konkurrencedygtig med fællesgraven.
- hvor mindehaven opleves som en helhedsløsning, således at gravstedet erhverves med monument og beplantning, hvor frodighed vil være af afgørende betydning.
- hvor de nyeste pleje- og driftsmetoder skulle tages i anvendelse. Mindehaven skulle drives økologisk og renholdes uden kemikalier.
- hvor vedligeholdelsen af mindehaven skulle varetages af kirkegården og derfor være uden forpligtigelser for gravstedsejeren.

Som resultat af ovenstående idéoplæg blev projektet "Den fælles Mindehave – et alternativ" udarbejdet. Design af gravminder og planforslag blev udført af landskabsarkitekt Birgitte Finks tegnestue. En beskrivelse af mindehaven i Valby Parken findes i årsskriftet "Kirkegårdskultur 1996".

Når et projekt som dette kunne realiseres, så skyldtes det nogle meget positive sponsorer. Kirkeministeriet var hovedsponsor, men mange menighedsråd og kirke-

gårdsbestyrelser ydede også økonomisk støtte. Anlægs-gartnere udførte hovedparten af projektet og plantesko-ler leverede plantematerialet. Alt i alt var der stor vel-vilje og interesse for mindehaven, der blev meget be-søgt i sommeren 1996. Københavns kommune har nu overtaget vedligeholdelsen af temahaverne, der blev vist frem i forbindelse med kåring af årets rose den 6. august 2000 i Valby Parken.

Den fælles mindehave på Østre kirkegård i Roskilde

På Østre kirkegård er den fælles mindehave et alterna-tiv til den anonyme urnefællesgrav med hensyn til *for-pligtigelse og økonomi*. Ved erhvervelsen er urnegravene tilplantet med stauder og bunddækkende planter og vedligeholdes af kirkegården. De pårørende har så-ledes ingen forpligtigelse til at renholde gravstedet, men kan komme efter behov, mindes og finde ro.

Kirkegården har indkøbt og opstillet gravminder af specialstøbt beton og støbejern på de kollektive urne-grave. De pårørende lejer et gravminde, medens der for navnepladen med inskription betales de faktiske om-kostninger.

I Valby Parken blev der anvendt gravminder i lys beton. På Østre kirkegård fik gravminderne en rødbrun farve fra et granulat af Nek-sø sandsten.

Foto: HL sommeren 1996

Et urnegravsted i den fælles mindehave erhverves således med beplantning og vedligeholdelse samt med gravminde og inskription. I år 2000 koster et urnegravsted med 10 års vedligeholdelse og et gravminde i specialstøbt beton i alt 3.605 kr. eller med et gravminde af støbejern i alt 4.505 kr. Ønsker de pårørende blot at kende gravstedets placering, men uden et gravminde, så koster en tilplantet urnegrav til 2 urner ialt 2.050 kr.

Det er ikke længere *forpligtigelse og økonomi*, der afgør, om familien vælger en gravplads i den anonyme urnefællesgrav eller et urnegravsted i den fælles mindehave. Det er nu familiens holdning til et eftermæle, der er afgørende.

Den fælles mindehave på Østre kirkegård blev etableret i 1996/97 med 70 urnegrave. I sommeren 2000 er der i alt solgt 44 urnegravsteder eller ca. 2/3. Hvilke erfaringer har vi så gjort i de 3 år mindehaven har været i brug. Vores erfaringer koncentrerer sig om følgende persongrupper:

- * Pårørende og besøgende
- * Bedemænd, producenter af nye gravminder og stenhuggermestre
- * Planlægger og kirkegårdens gartnere

Gravstederne har en baghæk af taks og er tilplantet med stauder og bunddækkende planter. Kirkegården har indkøbt og opstillet gravminderne.

Foto: Birgitte Fink sommeren 2000

Pårørende og besøgende på kirkegården

Ved rundvisninger på Østre kirkegård bliver den fælles mindehave ofte vist frem. Der tegner sig her et rimeligt godt indtryk af den spontane reaktion. Den yngre generation repræsenteret ved elever fra 7. – 10. klasse i folkeskolen og elever fra gymnasieklasserne er afvisende over for den moderne form for gravminder både med hensyn til udformning og materialevalg.

Voksengrupper ved kirkegårdsvandring er mere reserverede, måske diplomatiske, og udtrykker forståelse for ideen med et samlet koncept. Den ældre generation repræsenteret ved efterlønsmodtagere og pensionister, er mere direkte i deres udtalelser. Det er ofte folk, der gennem mange år har passet gravsteder, og som måske har besluttet sig for den anonyme fællesgrav for ikke at være til besvær. Ved planlægningen af mindehaven havde vi vores betænkeligheder ved, om ideen var for moderne for den ældre generation. Denne betænkelighed er gjort til skamme ved den positive reaktion, hvorved netop den ældre generation har taget imod ideen. Den yngre generation, hvor døden er et begreb langt borte, holder fast i traditionerne. De mener, at gravstederne fortsat skal være omkranset af hække og med et gravminde af granit. Vores dilemma er nu, om den yng-

Kirkegården forsøger at give en grundig orientering om ideen med den bunddækkende beplantning, men enkelte pottplanter og mosdyr finder alligevel vej.
Foto: HL sommeren 1998

re generation, der ikke er påvirket af økonomiske bindinger, står for de oprigtige synspunkter, medens den ældre generation holder af ideen på grund af den begrænsede økonomi og forpligtigelse, som denne gravstedsform indebærer?

Når de pårørende erhverver et gravsted i den fælles mindehave, gør vi meget ud af at forklare hvilke retningslinier, der er gældende på denne afdeling. Der udleveres bestemmelser, hvori det omtales, at stauderne og de bunddækkende planter skaber frodighed på gravstedet, så anden beplantning er overflødig. Indtil videre har de pårørende ikke forsøgt at plante træer eller buske, men enkelte pottedplanter, mosbamser m.v. har sneget sig ind ved siden af gravmindet. Fra kirkegårdens side er der placeret en vase til buketter foran gravmindet, og på gravsteder uden gravminde er vasen den eneste markering.

Staudernes blomsterstande, efterårsløv og stedsegrønne bunddækkende planter er den fremtoning mindehaven skal have i vinterperioden. Grandækning er således ikke tilladt af hensyn til stauderne, men her er vi løbet ind i problemer. Vores erfaringer med anvendelsen af stauder på kirkegårdene er endnu ikke optimale. Visse stauder trives over al forventning, og blomsterstandene må klippes ned om vinteren. Andre stauder vil ikke trives ordentligt, hvorved der skabes bare områder. Disse omstændigheder gør, at de pårørende grandækker omkring gravmindet og skaber derved dårlige betingelser for stauderne. Denne problemstilling er endnu ikke løst, men der arbejdes med forslag, hvor felter omkring gravmindet tilplanteres med lave, stedsegrønne planter, der også ser frodige ud i vintertilstand.

Bedemænd, producenter af nye gravminder og stenhuggermestre

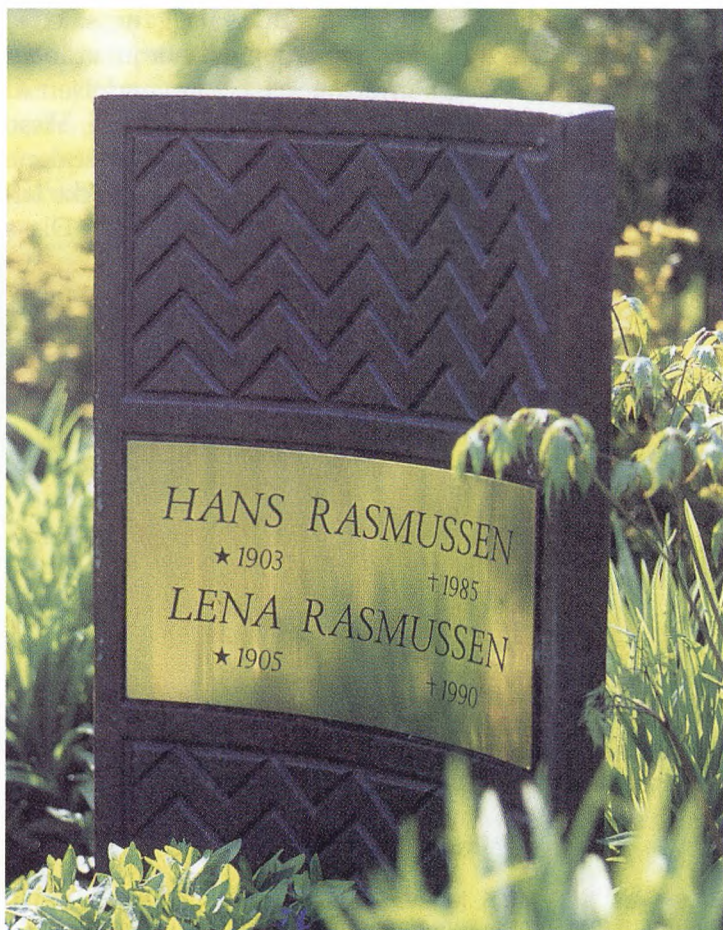
Når de pårørende henvender sig til de lokale bedemænd i Roskilde, kan de få en folder om den fælles mindehave. Fra kirkegårdens side har vi lagt vægt på, at det især skal være til familier, der ønsker en gravplads i den anonyme urnefællesgrav. Denne praksis har vist, at der på 3 år er solgt 44 urnegrave i mindehaven, hvoraf kun én er uden gravminde. Vi har dog ingen kendskab til, om de pårørende ville have valgt et andet urnegravsted eller en plads i den anonyme urne-

fællesgrav, hvis ikke den fælles mindehave var et alternativ.

I den fælles mindehave kan de pårørende vælge det gravminde, som de synes bedst om. Der er opstillet 8 forskellige gravminder, hvoraf 5 er af specialstøbt beton og 3 er af støbejern. Kirkegården har indkøbt 50 gravminder, som alle er opstillet i den første etape. Der findes 20 urnegrave, der kan erhverves uden gravminde. Når den fælles mindehave på Østre kirkegård er fuldt udbygget vil der være i alt 140 urnegravsteder.

Vi har valgt at sætte messingplader på alle gravminder, der står i mindehaven. Når der skal graves inskription, kan messingpladen fremover udskiftes ved hjælp af et klik-system. Gravminderne er derfor påtænkt at kunne genanvendes.

I forbindelse med erhvervelsen af gravstedet får de pårørende en folder med hjem, der orienterer om valgmuligheder med hensyn til skrifttyper og symboler,

De pårørende kan hos de lokale bedemænd i Roskilde få en folder, der fortæller om mindehaven og de forskellige gravminder.

Folderen designet af landskabsarkitekt Birgitte Fink

som kan tilknyttes inskriptionen på mindepladen. Når kirkegården får materialet retur, videresendes det til en gravør. Forløbet af denne del af projektet var vi meget spændt på. En meget dygtig og omhyggelig gravør har sat dette i system, så efter 8-10 dage modtager vi den færdige mindeplade med navnetræk, årstal og symboler. De pårørende kan således få sat navnepladen på gravmindet i forbindelse med urnenedsættelsen. En ordning, som de pårørende udtrykker stor tilfredshed med. Samarbejdet med de nye producenter har, set fra kirkegårdens side, fungeret meget tilfredsstillende.

Gravminderne har nu stået i den fælles mindehave i mere end 3 år, og de begynder at patinere. Der kommer grønne belægninger på betonen og messingpladerne er blevet mørke. Den voks, som gravminder af støbejern er behandlet med, er enkelte steder forsvundet, hvilket medfører at rustdannelsen fortsætter. Materialerne har hidtil udviklet sig, som vi kunne forvente, men 3 år er for kort tid til at drage endelige konklusioner.

Når vi valgte at arbejde med andre materialer end de traditionelle, var det bl.a. af hensyn til økonomien. Inden vi startede projektet op, havde vi kontakt til stenhuggermestrene, men forskellige omstændigheder gjorde, at det blev et jernstøberi og en betonvarefabrikant, der kom til at levere gravminderne. Vi føler nok, at vi bevæger os i en gråzone, hvor traditionelle leverandører af gravminder følger vores projekt meget nøje.

Medarbejdere og planlægger

Når danske kirkegårde omtales, er det ofte som "De tusinde Haver". Hvert gravsted bliver betragtet som en individuel have. Den fælles mindehave er blevet til i samarbejde med landskabsarkitekt Birgitte Fink og markerer individualitet i et større fællesskab.

Der er gennem en årrække blevet anlagt gravstedsafdelinger, som består af mindeplader i et græstæppe. Princippet med mindeplader i græs er i den fælles mindehave videreudviklet til at omfatte anvendelsen af forskellige gravminder i en fælles, men varieret beplantning. Ved plantevalget i mindehaven har det været væsentligt at bruge de samme vegetationstyper, som findes på vore kirkegårde; træer, hække og bundplanter, men samtidig at vise brugen af en mere blomstrende og årstidsvarierende beplantning som løgvækster,

stauder og bunddækkende planter.

Den frodighed, som mindehaven var tiltænkt, har den nu stået med i tre vækstperioder. Mange har glædet sig over den blomsterrigdom og variation, som er skabt på kirkegården. Men at arbejde med stauder er en ny opgave, som vore medarbejdere må bruge en del tid og kræfter på. Der har været det rent praktiske omkring renholdelsen, hvor det i etableringsfasen har krævet stor omhyggelighed at få fjernet uønsket vegetation. Men det har været omkring anvendelsen af plantematerialet, vi har følt os mest usikre. Vi vil fremover forsøge at anvende en bund af stedsegrønne planter med enkelte lidt højere stauder til at skabe variationen.

Den fælles mindehave er således bygget op af flere nye elementer og principper, men vores medarbejdere har været meget positive over for disse nye tiltag.

Afslutning

Mindeplader i græs er blevet meget anvendt på vore kirkegårde, men skal de også fremover dominere vores kirkegårdskultur?

Foto: HL efterår 1993

Det er i dag muligt at gå andre veje end de traditionelle. Skal kirkegårdene fremover have mulighed for indflydelse på udviklingen kræver det, at vi aktivt går ind i et samarbejde. Et samarbejde der skal bestå af en bred vifte af faggrupper, som dels har interesse i udviklingen af

vore kirkegårde, dels har føling med udviklingen i samfundet.

Løsningen ligger ikke ved isoleret at fokusere på gravmindet. Det er de sammenhænge gravmindet skal indgå i, som er interessante. Kan der skabes afdelinger, hvor der er tænkt i helheder, med nogle gode sammenhænge mellem gravminder og beplantning, vil de pårørende sandsynligvis også kunne motiveres til at bruge flere ressourcer på deres gravsteder, end tilfældet er i dag.

At interessen for vore kirkegårde fortsat er til stede, kan vi se ved de hyppige besøg, som gravstedsformen med mindeplader i græs har. Men i Roskilde håber vi, at kirkegårdskulturen udvikler sig i en lidt anden retning, hvorfor vi har indledt et samarbejde med keramikeren Per Ahlmann, der har designet gravminderne til den næste mindehave på Østre kirkegård.

Litteraturliste:

Birgitte Fink: "En Fælles Mindehave" i årsskriftet Kirkegårdskultur 1996.

Henning Lektonen: "Den fælles Mindehave – et alternativ til Den anonyme Urnefællesgrav" i tidsskriftet Kirkegården nr. 4 1999.